

Ljudevit Anton Maračić, *Crkva u Premanturi. Prilozi i doprinosi njezinu upoznavanju*, Medulin: Općina Medulin, 2012., 88 str.

Monografija fra Ljudevita Antona Maračića, napisana povodom 380. godišnjice postojanja premanturske Župe sv. Lovre i 90. rođendana porečko-pulskoga biskupa u miru Antuna Bogetića, Premanturca kojemu je i posvećena, podijeljena je u šest poglavlja koja donose razne priloge poznavanju povijesti premanturskoga vjerskog života. Najveći dio knjige zasniva se na podacima iz rukopisa *Protocolli* koji je počeo pisati župnik Frane D'Elia po dolasku u Premanturu 1837., a nastavili su drugi premanturski župnici gotovo do današnjih dana.

U prvom poglavlju „Početci naše priče“ (8-14) autor piše o osam porodica iz okolice Zadra (*otto famiglie zaratine*) koje su 1585. odlučile napustiti svoj kraj i naseliti se na poluotoku Premantura, odbivši ponude da se nasele u neka već postojeća, ali slabo naseljena mjesta, poput Medulina, jer su željeli ostati na okupu i osnovati naselje po svom ukusu. Navode se imena i prezimena članova tih rodova te opisuje kako su i drugi za njima pristizali u Premanturu. Prenesen je sadržaj dokumenata iz kojih se vidi kako su doseljene obitelji postale zakoniti vlasnici zemlje te na koji je način selo počelo napredovati.

U poglavlju „O osnutku i razvoju župe sv. Lovre“ (15-22) nalazimo podatke o pojavi potrebe za gradnjom crkve i osnutkom vlastite župe. Pulski biskup osnovao je 1632. župu uz uvjet da se što prije sagradi župna crkva. Prvi je župnik bio Mihovil Slipšević, za kojega se sudeći po prezimenu drži da je bio Premanturac. Crkva je građena trideset godina i posvećena 1664. godine. Autor donosi i pastoralno izvješće župnika Frane D'Elije iz 1878. o prošlom i tadašnjem stanju župe, iz kojega se puno može doznati o razvoju crkve u Premanturi.

„Crkva i ostale nekretnine“ (23-28) zasniva se na službenom zapisniku sastavljenom prilikom D'Elijina preuzimanja župe 1837., u kojem je detaljno opisano stanje župnih nekretnina. Doznajemo da se crkva tada nalazila u osrednjem stanju i da u njoj postoji pet oltara. U blizini crkve nalazilo se obzidano groblje, približno jednake površine kao crkva i u prilično lošem stanju. Zato će se D'Elia zauzeti za izgradnju novoga groblja, u Sadu, gdje je umjesto ruševne crkve sv. Nikole izgrađena kapela sv. Antuna Padovanskoga, a Maračić procjenjuje da su ukopi počeli 1873.

godine. Župna kuća bila je u vrlo lošem stanju pa je izgrađena nova, dovršena 1842.

O premanturskim bratovštinama Sv. Antuna, Presvetoga ružarija, Sv. Lovre mučenika i Presvetoga sakramenta možemo saznati u poglavlju „Premanturske bratovštine“ (29–34). Prve su dvije osnovane 1666. i 1667., dok se za preostale dvije ne zna vrijeme osnutka. Propašću župnoga vinograda, zbog čega se više nisu mogle materijalno uzdržavati, svedene su 1697. na dvije tako što je Bratovština sv. Lovre pripojena Presvetome sakramentu, a ona sv. Antuna Presvetome ružariju. U doba francuske uprave početkom XIX. st. bratovštine su ukinute, a potom je 1841. obnovljen rad Bratovštine Svetoga ružarija.

U petom poglavlju „Odnosi sa susjednim Pomerom“ (35–41) govori se o nesuglasicama i sukobima do kojih je dolazilo zato što nakon osnivanja premanturske župe nije došlo i do podjele općinskih dobara s Pomerom. Do razgraničenja je došlo tek 1847., kada je granicom postao put koji vodi iz Premanture u Pulu, s tim da su ispaša i šume u Volmama podijeljeni. Međutim, ni tada nisu u potpunosti okončani prijepori.

U zadnjem poglavlju „Premanturski svećenici“ (42–81) upoznajemo se s imenima ljudi koji su ostavili traga i bitno utjecali na razvoj župe, ali i same Premanture kao naselja i zajednice. Podijeljeno je na četiri potpoglavlja: „Svećenici u prvih dvjesto godina (1623–1837)“ (43–48), „Župnikovanje don Frane D’Elije“ (48–67), „Premanturski župnici od 1887. do danas“ (68–75) i „Premanturski svećenici posljednjeg stoljeća“ (76–79), nakon kojih slijedi „Pregledni popis premanturskih župnika“ (80–81). I popis svećenika do 1837. zasniva se na onome koji je načinio D’Elia u svome rukopisu na temelju podataka iz matičnih knjiga. Najviše je prostora zasluženo pripalo Frani Ksaveru D’Eliji, izuzetnoj osobi koja je punih pedeset godina (1837. – 1887.) bila premanturskim župnikom i ostavila dubok trag u pamćenju Premanturaca. Maračić prenosi iz župnikovih zabilježaka događanja po njegovu dolasku na službu u Premanturu, u kojoj je bio u jeku sukob dvaju tabora. U jednome je taboru bio i dotadašnji župni upravitelj koji se nadao postati župnikom pa je poticao svoju skupinu protiv D’Elije. Iako je biskup podržavao novoga župnika, D’Elia je doživljavao brojne neugodnosti, ali je s vremenom pridobio većinu župljana. Prenose se i dijelovi tekstova iz *Naše sloge* iz kojih se vidi da je premanturski župnik bio vrlo aktivan u hrvatskom nacionalnom pokretu te da je poticao darovitu djecu na daljnje školovanje.

Nakon popisa župnika od 1887. do danas, nalazimo podatke o svećenicima Premanturcima u XX. stoljeću, od kojih nijedan nije župnikovao u rodnom mjestu, ali je zato jedan bio biskupom porečkim i pulskim.

O nekim je temama lako pisati ako se uz marljiv rad i godine iskustva unese puno ljubavi i srca kao što je to učinio Ljudevit Anton Maračić, i sam Premanturac, te omogućio široj javnosti upoznavanje s poviješću Crkve u Premanturi nadajući se da je, kako piše u „Pogovoru“ (82-84), ispunio bar dio svojega duga prema rodnom mjestu i njegovoj župi.

Marija Gortan

Hum i Humščina, ur. Mirjana Pavletić, Roč: „Josip Turčinović“ / Katedra Čakavskog sabora Roč, 2011., 376 str.

Pod krilaticom „najmanji grad na svijetu“ često se spominje istarsko mjesto Hum. Mali srednjovjekovni grad dobio je veliki zbornik *Hum i Humščina*, objavljen u Roču 2011. u izdanju nakladničke kuće „Josip Turčinović“ iz Pazina i Katedre Čakavskog sabora Roč. Suizdavači su Katedra Čakavskog sabora Buzet i Udruga Hum.

Veliku zaslugu u ostvarivanju ovoga zbornika ima glavna i odgovorna urednica Mirjana Pavletić koja je uspjela objediniti građu preuzetu iz drugih publikacija kao što su *Buzetski zbornik*, *Franina i Jurina*, prva i druga knjiga Branka Fučića *Iz istarske spomeničke baštine*, potom *Glagoljska početnica* Frane Para, *Terra incognita* Branka Fučića te iz knjige *Hum – najmanji grad na svijetu*. Zbornik je bogato opremljen fotografijama iz objektivna Aleksandra Merlaka, Eduarda Strenje i Gordane Čalić Šverko, slikama iz arhiva Udruge Hum, Katedre Čakavskog sabora Roč i Katedre Čakavskog sabora Buzet te iz privatnih zbirki.

Knjiga je podijeljena u šest poglavlja. Nakon „Predgovora“ (6-7) Vladimira Pernića započinje prvo poglavlje „Povijest i povijest umjetnosti“ (9-56) radom Katarine Horvat „Hum – formiranje i razvoj grada u razdoblju od 11. do 12. stoljeća“ (11-18). Autorica ističe da se u pograničnoj regiji Istri mali utvrđeni grad Hum prvi put spominje 1102. u darovnici kojom istarski markgrof Ulrik II. daje akvilejskom patrijarhu u feud *castrum Cholm*. Horvat naglašava da Hum pripada grupi srednjovjekovnih naselja koja su se razvila